

Módszertani megjegyzések a trianoni szerződés nagykommentárjának előkészítéséhez

Vizi Balázs

Az I. világháborút lezáró békeszerződések radikális változásokat hoztak a nemzetközi kapcsolatokban, sőt bizonyos értelemben a nemzetközi kapcsolatok elméletének, mint új tudományágnak a megszületését is a békerendszerre adott reflexiókhoz kapcsolhatjuk.¹ Ennek a kialakuló új világrendnek a részeként született meg a Magyarország számára sorsfordító jelentőségű trianoni békeszerződés is. Mindennek fényében érdekes, hogy a Párizs-környéki békerendszer meghatározó történelmi szerepe ellenére maguknak a békeszerződéseknek a jogi-történeti elemzése alig kapott figyelmet a szakirodalomban. A trianoni szerződés jogi-történeti nagykommentárjának elkészítése ebben jelentene előrelépést nemcsak a hazai szakirodalomban, hanem általában a békeszerződések tanulmányozásában is, hiszen eddig csak a Saint-Germain-en-Laye-i békeszerződés, valamint a Neuilly-i békeszerződés korszerű nagykommentárjai jelentek meg Ausztriában, illetve Bulgáriában.

Az alábbiakban röviden bemutatjuk, hogy a nemzetközi jogban a békeszerződések – különösen az 1919-1920-as szerződések – milyen elméleti kérdéseket vetnek fel, majd a trianoni szerződés rövid ismertetését követően a technikai-módszertani kihívásokra térünk ki.

1. A békeszerződések a nemzetközi jogban

A békeszerződések tanulmányozása a nemzetközi jogban hosszú múltra tekint vissza, annak ellenére, hogy sokáig élt az a meggyőződés, hogy a háborúk és különösen a nagy háborúk következményeit nem lehet vagy legalábbis nem érdemes szigorú jogi elemzés tárgyává tenni.² A nemzetközi jog történetének tanulmányozása hagyományosan az állami szuverenitás és a nemzetközi jogelvek kialakulásának folyamatára fókuszál és a konkrét szerződések jogi elemzése, különösen a békeszerződések modern módszertani kritikai értékelése kevés figyelmet kapott a szakirodalomban. Az elmúlt húsz évben azonban a nemzetközi joggal és a nemzetközi jog történetével foglalkozó művek között több figyelemre méltó munka is felbukkant, amely ezeket a kérdéseket veszi górcső alá.³ A békeszerződések története arra hívja fel a figyelmet, hogy a nemzetközi jog alapfogalmai, mint az állami szuverenitás vagy az állam jogalanyisága fokozatosan alakultak ki és ebben az olyan fontos mozzanatok, mint a vesztfáliai békerendszer (1648) vagy a Bécsi Kongresszus (1815) leginkább átmeneti, de nagy hatású állomásai voltak a nemzetközi jogfejlődésnek. Ebből a szempontból az I. világháborút lezáró békeszerződések új fejezetet nyitottak nemcsak a nemzetközi kapcsolatokban, de a nemzetközi jogi gondolkodásban is. Az 1920. június 4-én a versailles-i Nagy-Trianon palotában aláírt

---

¹ Vö.: Carr, E. H.: *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939: an Introduction to the Study of International Relations*. London, Macmillan, 1939.

² Gattini, A.: The UN Compensation Commission: Old Rules, New Procedures on War Reparations, *European Journal of International Law* vol. 13 (2002) 160-161.

³ Lásd pl.: Le Boeuf, R.: *Le traité de paix*. Paris, Editions A. Pedone, 2018. vagy Lesaffer, R. (szerk.): *Peace Treaties and International Law in European History From the Late Middle Ages to World War One*. Cambridge, CUP, 2009.

békeszerződés ebbe az átfogó szerződésrendszerbe illeszkedik, amelynek első eleme a legyőzött Németországgal 1919. június 28-án megkötött versailles-i szerződés volt.⁴ A Magyarország XX. századi történelmét alapjaiban meghatározó szerződés jogi és jogtörténeti kommentárjának elkészítése több, mint száz év távlatából ma egy reális vállalkozásnak tűnik. A kommentár célja, hogy a trianoni szerződést, ne csak, mint egy történelmi dokumentumot, hanem mint egy – bizonyos rendelkezéseiben máig hatályos⁵ – nemzetközi békeszerződést értelmezzük korának nemzetközi jogi és társadalom-, politikatörténeti kontextusában.

Az 1919-1920-as párizsi békerendszert megelőző száz évet a nemzetközi jogtörténészek „angol korszaknak” vagy „a civilizált nemzetek nemzetközi joga” korszakának szokták nevezni.⁶ Ennek az időszaknak az egyik fontos jellemzője, a gyarmati igazgatás joga és a „civilizált nemzetek joga” közötti kettőség volt, ami természetesen alkotott egy létező hierarchiát a különböző entitások között és a „civilizált” államok dominanciájára épült. Ennek legkésebb példája – tulajdonképpen a XVI-XVII. század óta – az európai államok egymás között és az amerikai őslakosokkal kötött szerződések közötti különbségben érhető tetten. Sokáig ez a különbség jellemezte az ázsiai hatalmakkal kötött szerződések is, de az európai államoknak sikerült rákényszeríteniük ezekre az országokra is saját jogrendjüket.⁷ Így a XIX. század végére a „civilizált nemzetek” fogalmába a függetlenné vált amerikai államok mellett, Perzsiát, Kínát, Sziámot (a mai Thaiföldet) és később Japánt, valamint a gyarmatosításnak ellenálló – amúgy keresztény – Etiópiát és az Amerikai Egyesült Államok által létrehozott Libériát is beleértették.⁸ A korszak békeszerződései nagy vonalakban a vesztfáliai békeszerződések struktúráját követik, ugyanakkor olyan újfajta szerződések is megjelennek, amelyek nem egy fegyveres konfliktust zárnak le, mégis bizonyos tekintetben érintik a béke kérdését: ilyenek a barátsági és együttműködési szerződések vagy éppen az 1899/1907-as multilaterális hágai szerződések. Az első világháborút lezáró Párizs-környéki békeszerződéseknek ennek a korszaknak a lezárásaként tekinthetjük. A békeszerződések szövegezése még jelentős mértékben tükrözi a „civilizált nemzetek” privilegizált helyét, ugyanakkor a nemzetközi együttműködésnek olyan új formáit emeli be a nemzetközi jogba, mint a Nemzetek Szövetsége vagy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet alapokmánya, amelyek a békeszerződések részeként jelentek meg. A "civilizált államok" vagy "nemzetek" koncepciója valójában a kereszténység fogalmát váltotta fel. Az etika és a civilizáció magasabb színvonalát jelezte. az igazságosságot, a jog elismerését, ennek megfelelő magatartást a politikai és a társadalmi életben. Persze ennek a negatív oldala az volt, hogy figyelmen kívül hagyta az európai jogi és politikai gondolkodástól idegen "vademberek" politikai kultúráját és hatalom-felfogását, amely ellentétben állt a jog és az állam európai modelljével. Így az európai és az amerikai "civilizált nemzetek nemzetközi joga" következtében

---

⁴ A trianoni szerződés az előírt ratifikációk (a Szövetséges és Társult Főhatalmak részéről három állam és Magyarország) után, 1921. július 26-án lépett hatályba. A szerződés szövegét Magyarországon 1921. július 31-én hirdették ki. 1921. évi XXXIII. törvény az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

⁵ Pl. a hadisír gondozásra vonatkozó rendelkezések.

⁶ Steiger, H.: From Paris to Versailles in: Lesaffer, *i.m.* 66-68.

⁷ Vö.: Hobsbawm, E. J.: *The Age of Empire 1875–1914*. London, Vintage, 1987.

⁸ Steiger: *i.m.* 69-70.

a világ nagy részének közvetlen és közvetett irányítás alá vonása, illetve fenntartása elfogadható volt.⁹ Az I. világháborút lezáró békeszerződések a „civilizált nemzetek” között jöttek létre, de az új világrendbe vezető átmenetet jelezte például az egyetemes béke iránti vágy kifejezése a Nemzetek Szövetsége alapokmányában¹⁰ vagy egyes szerződésekben a kisebbségi jogok elismerése.¹¹ A békeszerződések nemcsak annak a kornak a jogelveit tükrözik, amely korban megkötötték őket, legalább ennyire tükrözik koruk a politikai, társadalmi és etikai elvárásait is. Ennek egyik jele, hogy a korábbi időszakok békeszerződéseitől eltérően a gazdasági és kereskedelmi kérdések kiemelt szerepet kaptak az I. világháborút lezáró békeszerződésekben. Technikainak látszó, de valójában komoly politikai jelentősége volt annak is, hogy a békeszerződéseket megelőző fegyverszüneti egyezmények, a korábbi gyakorlathoz képest nemcsak a fegyveres összecsapások beszüntetésének feltételeit, de már érdemi kérdéseket is rendeztek.¹²

A szerződésekben részes felekre is máshogy tekintettek az 1919-1920-as szerződésekben, mint a korábbi időszakban. Mindegyik békeszerződés hangsúlyozta a győztes államok szövetségét, míg egyáltalán nem vette figyelembe a vesztes államok háború alatti szövetségi kapcsolatait¹³ és mindegyik vesztes állammal külön-külön kötött szerződést.¹⁴

2. A trianoni szerződés rendelkezéseinek sajátosságai

A trianoni szerződés egy sajátos és rendkívül összetett többoldalú nemzetközi szerződés, amely összesen 14 részből, az egyes részekhez csatolt függelékből és 364 cikkből áll.¹⁵ A szerződés értelmezéséhez egyebek mellett az I. világháborút lezáró párizsi konferencia ad tágabb keretet, ám fontos itt is megemlíteni, hogy a vesztes államok nem egyenlő félként vettek részt rajta, és a trianoni szerződés előkészítő munkálatai során a konferenciára a magyar állam képviselőit nem hívták meg.

A békeszerződések általában négy kérdéskört rendeznek: a katonai klauzulák a fegyveres összecsapások befejezését és ennek garanciáit rögzítik; a területi klauzulák a háború utáni területi változásokat; a politikai klauzulák a győztes és vesztes felek közötti jövőbeli kapcsolatokat, míg külön foglalkoznak az amnesztiára, felelősségre vonásra és jóvátételre vonatkozó jogkérdésekkel. Az I. világháborút lezáró békeszerződések is mindegyik felsorolt kérdést érintették, és mindegyik a Németországgal kötött békeszerződés felépítését követte. A trianoni szerződésnek is a versailles-i szerződés volt a mintája, egyes részeinek szinte

⁹ *Uo.*

¹⁰ 8. cikk.

¹¹ Vö.: Szalayné Sándor E.: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, 2003. 79-145.

¹² Elég itt csak arra gondolni, hogy a német fegyverszüneti egyezmény már rendelkezett Elzász-Lotaringia kiűritéséről is.

¹³ A trianoni szerződés is úgy rendelkezett (225. cikk), hogy a központi hatalmaknak a háború idején egymás között kötött szerződéseit érvénytelennek kell tekinteni.

¹⁴ Steiger arra is rámutat, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően a Párizs-környéki békékben meg sem említették az uralkodókat és címeiket, hanem az érintett államok köznap elnevezését használták, ami teljesen egyértelművé tette, hogy ezek a szerződések már nem az uralkodók, hanem az államok között kötöttek meg. Steiger: *i.m.*

¹⁵ A szerződés rendelkezéseinek részletes bemutatását lásd: Vizi B.: A trianoni békeszerződés rendelkezései In: Ablonczy B. - Hatós P. - Nagy, Sz. - Szeghy-Gayer V. - Zahorán Cs. (szerk.): *Trianon enciklopédia*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, Habsburg Ottó Alapítvány, 2023. 285-290.

szó szerinti átvételében is (pl. a Thaifölddel – korabeli nevén Sziám – és Marokkóval kapcsolatos magyar érdekekről szóló részek). Szintén ennek a mintának felel meg, hogy a szerződésbe foglalták a Nemzetek Szövetségének egyezségokmányát (I. rész) és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet alapító okiratát (XIII. rész). Ez nyilvánvalóan csak a győzteseknek az új nemzetközi rend kialakítására tett politikai szándékát tükrözte, hiszen Magyarország úgy ratifikálta ezeknek a nemzetközi szervezeteknek az alapokmányait, vállalta az ezekből eredő jogokat és kötelezettségeket, hogy valójában csak 1922-ben vált taggá mindkettőben.

A trianoni szerződés II. részében, térképmelléklettel együtt rögzítette Magyarország határait és rendelkezett azok pontos kijelöléséről is. A III. rész az Európára vonatkozó politikai rendelkezésekről szólt, amely a szomszédos országokkal (41–52. cikk) és Olaszországgal (36–40. cikkek) való viszonyt, így Fiume sorsát is rendezte. Szintén ebben a részben foglalmazták meg a magyarországi kisebbségek jogainak védelmét (54–60. cikk) valamint az állampolgársági kérdések rendezésére. A szerződés III. része érintette még az Ausztriával és a többi európai állammal fennálló kapcsolatokat, a világháborút követő területi változások elismerését, stb. A IV. rész Magyarország Európán kívüli érdekeiről szól, nevesítve a Marokkóval, Egyiptommal, a mai Thaifölddel (az akkori Sziámmal) és Kínával való kapcsolatokat. Az V. rész foglalkozott a katonai, hadihajózási és léghajózási korlátozásokkal, tételesen meghatározva a magyar hadsereg létszámát, kiképzési feltételeit, fegyverzetét. A szerződő felek a szerződés VI. részében foglalkoztak a hadifoglyok és sírhelyek kérdésével, beleértve a magyar hadifoglyok hazaszállításának körülményeit is (147. cikk). A VII. részben a háborús bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazandó büntető rendelkezések szerepeltek.

A többi békeszerződéshez hasonlóan a trianoni szerződés részletesen foglalkozott a jóvátétel kérdésével (VIII. rész) és ennek pénzügyi vonatkozásaival (IX. rész). A kérdés kiemelt jelentőségét mutatja, hogy a jóvátétel megfizetéséért minden más adósságot megelőzve Magyarország minden vagyonával és jövedelmével felelt (180. cikk). A gazdasági rendelkezések (X. rész) szabályozták a vámokat (200–208. cikk), a győztes hatalmaktól érkező áruk védelmét a tisztességtelen versennyel szemben, a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáraival szembeni bánásmódot (211–214. és 226. cikkek).¹⁶

A korszak modern technikai vívmányait, mint a légi közlekedést érintő rendelkezések szintén szerepelnek a szerződésben (XI. rész), ahogy a kikötők, vízi utak és vasutak kérdését is rendezték a felek (XII. rész).¹⁷ A Nemzetközi Munkaügyi Hivatalt érintő XIII. részt követték a XIV. részben a hatálybalépésre vonatkozó rendelkezések.

3. A történelmi békeszerződések értelmezése

A békeszerződések alapvető célja a hadiállapot megszüntetése, a fegyveres konfliktus lezárása és a béke helyreállítása a hadviselő felek között. Ezek a kérdések döntően politikai természetűek és ezek rendezése rengeteg, a jogon kívül álló szempont figyelembevételével jár. A

---

¹⁶ A 217–222. cikkek tételesen felsorolták azokat a nemzetközi gazdasági szerződéseket, amelyekben a Monarchia utódállamaként Magyarország szerződő fél, illetve a 223. cikk előírta, mely szerződésekhez kell Magyarországnak csatlakoznia.

¹⁷ A szerződés helyreállította a Dunabizottság hatásköreit, ám a vesztes hatalmak, így Magyarország tagságát nem (285. cikk).

békefeltételek meghatározásánál sem a jogi érvek vagy a nemzetközi jogi doktrínák az elsődlegesek: az addigi hadviselő államok – talán a *ius cogens* normák kivételével – tulajdonképpen a felek egymás közötti viszonyait érintően szabadon dönthetnek arról, hogy a kívánatos békeállapot megteremtése érdekében milyen korábbi nemzetközi jogi kötelezettségeket ismernek el, kívánnak megőrizni vagy újakat vállalni. Elképzelhető, hogy ez is az oka annak, hogy a háborús konfliktusok lezárásával foglalkozó nemzetközi szakirodalom inkább egyes konkrét jogterületekkel és nem magukkal a békeszerződésekkel foglalkozik.¹⁸ Ezen kívül az egyes békeszerződések jogtudományi elemzése rendszerint közvetlenül a békeszerződés megkötése után annak leíró értelmezésére szorítkozik,¹⁹ még a két világháború között, épp a trianoni szerződéssel és a békeszerződések elméletével foglalkozó doktori értekezés szerzője sem vállalkozott arra, hogy érdemi elméleti megállapításokat tegyen.²⁰ További nehézséget okoz, hogy a Párizs-környéki békerendszer alapja a Németországgal kötött versailles-i szerződés volt, amit tulajdonképpen mintának tekintettek a győztes hatalmak a többi békeszerződés struktúrájának kialakításában és szövegezésében. Mivel a versailles-i szerződésnek nincs modern kommentárja, ezért az általános, minden békeszerződést érintő elvek és szerződéses rendelkezések értelmezése a trianoni szerződésben is egy tágabb jogi-politikai kontextus vizsgálatát igényli.

Mindennek fényében, itt csak felsorolás-jellegűen, de érdemes megemlíteni, milyen szerződés jogi problémák vetődhetnek fel a békeszerződés alapos elemzésénél:

- ma talán egyértelmű, de a korabeli nemzetközi jogi normák tekintetében mindenképp vizsgálendő kérdés, hogy vajon a békeszerződések a nemzetközi szerződések jogának elvei szerint készültek-e és a nemzetközi szerződések joga miként érvényesül a békeszerződések megkötésénél;
- a békeszerződések esetében vajon, a nemzetközi szerződéseknel elengedhetetlen államok közötti akarategyezés ugyanúgy értelmezendő, mint egyéb nemzetközi szerződéseknel?
- az I. világháborút lezáró békeszerződések – így a trianoni szerződés is – komplex okmányok, amelyek a hadiállapot megszüntetésén kívül pl. nemzetközi szervezetek alapokmányát is tartalmazzák. Különösen érdekes ebből a szempontból, hogy pl. a Nemzetek Szövetsége alapokmányának előkészítésében, szövegezésében a vesztes szerződő felek egyáltalán nem vettek részt;²¹
- a békeszerződések tárgyuk szerint olyan egyedi szerződések, amelyek a nemzetközi jog számos, egymással akár össze nem függő jogterületeit érintik.

---

¹⁸ Lásd pl. Bell, C.: *Peace Agreements and Human Rights*. Oxford, Oxford University Press, 2000.

¹⁹ A trianoni szerződés esetében tulajdonképpen ezt a munkát végezték el Alkér Kálmán és munkatársai. *A magyar békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata. Négyszínű térképmelléklettel, betűsoros tárgymutatóval, a magyar és az osztrák békeszerződés rendelkezéseinek összehasonlító táblázatával*. Jegyzetekkel ellátták Alkér Kálmán, Ambrózy Gyula, Danilovics Pál, Lukács Simon, Nyulászi János, Pap Dezső, Sipos Árpád. Budapest, Ordo, 1921.

²⁰ de Otero, L.: *La théorie de traités de paix et le traité de Trianon*. thèse, Université de Paris, 1933. idézi Le Boeuf: *i.m.* 27.

²¹ Vö.: Reinalda, B.: *Routledge History of International Organizations*. Abingdon, Routledge, 2009. 183-193.

4. A trianoni szerződés kommentárjának néhány módszertani szempontja

A trianoni szerződést három nyelven, olaszul, franciául és angolul fogalmazták meg, kétség esetén a szerződés hiteles nyelve a letéteményes állam nyelve, a francia, ugyanakkor a Nemzetek Szövetségének és a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek a szerződésben foglalt alapokmánya angolul és franciául is hiteles. A kommentár alapjául a francia szöveget hűen tükröző magyar szövegváltozat szolgálhat. A korabeli magyar fordítás, majd ennek nyomán a törvénytárban megjelent kihirdető jogszabály is számos tévedést, félrefordítást és nehezen érthető mondatokat tartalmazott. Ezek megfelelő korrigálása elkerülhetetlen volt, a szerkesztők ebben a kérdésben a mai magyar helyesírást veszik irányadónak, így a régies szófordulatok, amennyiben azok a mai nyelvhasználat szerint értelemzavaróak lennének, újra fordítása is megtörtént.

A száz évvel ezelőtti jogi nyelv egyes kifejezései, és az akkor használt fogalmak egy része is ma már magyarázatot igényel vagy új kifejezéssel helyettesíthető. A kommentár írásánál ezeket a változtatásokat is célszerűnek látszik lábjegyzetben jelölni és magyarázni.

A kommentár célja, hogy egyszerre adjon támpontokat a jogi rendelkezések mai értelmezéséhez és a korabeli történeti kontextus megértéséhez. Ennek valószínűleg a legjobb módja, ha nem az egyes szerződéses rendelkezéseket, hanem nagyobb egységeket, szerződési fejezeteket tekintünk az elemzés egységének és ezeknek a részeknek a jogi elemzése kiegészül a történeti források alapján a korabeli politikai-társadalmi hatások bemutatásával.

A kommentár elkészítésénél elengedhetetlenek a levéltári kutatások is, különös tekintettel a trianoni szerződés ratifikációját érintő bizonytalanságok eloszlításához, lehetőség szerint a ratifikációs okmányok másolatának összegyűjtésével.

További irodalom:

A.A.: *A trianoni békeszerződés a nemzetközi béke és biztonság, valamint a nemzetek együttműködése szempontjából*. Budapest, Magyar Jogászegylet, 1931.

ALKÉR Kálmán et al. (szerk.): *A magyar békeszerződés és a becikkelyező törvény szövege és magyarázata. I-II. (szövegében teljes, jegyzeteiben rövidített) kiadás a szomszédos államokhoz csatolt területek részére*. Budapest, Ordo, 1921.

AMBRÓZY Gyula – ALKÉR Kálmán: *A magyar békeszerződés tervezetének jogi vonatkozásai az entente válaszigjegyzéke alapján*. Budapest, Móricz Miklós, 1920.

CORTEN, Olivier – KLEIN, Pierre (szerk.): *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2011.

FALUHELYI Ferenc: *Magyarország békeszerződései*. Pécs, Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda, 1923.

NAGY Károly: *A nemzetközi jog, valamint Magyarország külkapcsolatainak története*. Lakitelek, Antológia Kiadó, 1995. 48-54 és 159-162

TÓTH Norbert: A trianoni szerződés hatálya száz év elteltével, *JTiblog*, 2020.06.16. <https://jog.tk.mta.hu/blog/2020/06/a-trianoni-szerzodes-hatalya-szaz-ev-eltelvel>

Traité de paix entre les puissances alliées et associées et l'Autriche (dit "Traité de Saint-Germain"), accord signé ou adopté le 10/09/1919. TRA19190004, https://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/recherche/mae_internet_traites

Traité de paix (dit "Traité de Trianon"), accord signé ou adopté le 04/06/1920. TRA19200016, https://basedoc.diplomatie.gouv.fr/exl-php/recherche/mae_internet_traites

Traité de Versailles 1919, Nancy-Paris-Strasbourg, Libraire Militaire Berger-Levrault, 1919.

ULLEIN-REVICZKY Antal: *A trianoni szerződés területi rendelkezéseinek jogi természete*. Pécs, Pécsi M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem Kisebbségi Intézete, 1943.

FÜGGELÉK

Az saint-germain-en-laye-i szerződés kommentárjának módszertanáról (Tóth Norbert)

Az Osztrák Tudományos Akadémia Jogtörténeti Bizottsága által létrehozott kutatócsoport 2016-ban pályázatot nyújtott be az Osztrák Tudományos Alaphoz a „Saint-Germain-en-Laye-i Szerződés jogi jelentősége címmel.” A kutatást Anita Ziegerhofer (Grazi Egyetem) jogtörténész vezette és a kutatócsoport elsősorban jogi nézőpontból kívánta feldolgozni az 1919. évi Saint-Germain-en-Laye-i békeszerződést. Ennek eredménye egy 2021-ben megjelent jogi szakkommentár²² lett, amelyben különösen az alábbi szempontokra voltak figyelemmel.

1) A földrajzi nevek írásmódja

A kommentárban az idegen nyelvű helységneveket úgy használják, hogy először a korabeli, akkoriban többnyire használt nevet/neveket említik, amelyek gyakran német nyelvűek.²³ Amennyiben indokoltnak tartották, a szerkesztők zárójelben más nyelvi változatokat is feltüntettek, majd pontosvesszőt követően a mai hivatalos elnevezést írták ki dőlt betűvel.²⁴ A trianoni szerződés kommentárjára alkalmazva ezt a módszert, Kolozsvár esetében például ez úgy nézne ki, hogy: Kolozsvár (Klausenburg); *Cluj-Napoca*, Sopron esetében: Sopron (Ödenburg); *Sopron*, míg Szabadka esetében pedig Szabadka; *Subotica*, *Szabadka*.

2) A szerkesztők célja a kommentárral, a kommentár szerkezete, a választott módszertan

A Saint-Germain-en-Laye-i szerződés estében nem született még átfogó nemzetközi jogi, jogtörténeti munka, amely a maga egészében és a teljességre törekedve vizsgálná a szerződést. A belső és nemzetközi jogi aspektusok mellett a szerkesztők kiemelten foglalkoztak az

---

²² Herbert Kalb – Thomas Olechowski – Anita Ziegerhofer (Hrsg.): *Der Vertrag von St. Germain. Kommentar*. Wien, MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2021.

²³ Kalb et al. 2021. LXXVII.

²⁴ Uo.

egyezmény mai napig hatályos rendelkezéseivel, interdiszciplináris megközelítést alkalmazva. Emellett elméleti és gyakorlati szempontokból is vizsgálták a szerződést.²⁵

A kommentár általános bevezetőből és 14 fejezetből áll, minden fejezet a szerződés egy-egy részét dolgozza fel. Az egyes fejezetekben gyakran összevontan kerül sor több cikk tárgyalására, amelyet az adott rendelkezések jelentőségének és történeti súlyának viszonylagos csekélyebb volta indokolt a szerkesztők szerint.²⁶ A szerződés szövegét az Osztrák Törvénytárból vették át (Staatsgesetzblatt, 1920. évfolyam, 303. szám), továbbá összehasonlították a többi Párizs-környéki békeszerződés megfelelő rendelkezésével. A jelentősebb eltérésekre a kommentárszövegben is kitértek.²⁷ Figyelembe vették a francia hiteles nyelvi, és a megfelelő helyeken az angol, szövegváltozatot, amennyiben fordítási különbséget tapasztaltak, arra a kommentár szövegében felhívták az olvasó figyelmét,²⁸ de külön nem lektorálták a német nyelvű szöveget. A kommentárirók egyik fontos szempontja volt a szerződés szövege jogi vonatkozásainak elfogulatlan bemutatása.²⁹

A nemzetközi jog dogmatikus módszere jelenti elsődlegesen az alkalmazott metodikát, ennek során a nemzetközi szerződések értelmezésének szabályait alkalmazták a szerkesztők, illetve szerzők. Kitértek arra is, hogy bár a szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény szerződésértelmezési rendelkezései ebben az esetben a visszaható hatály tilalma miatt közvetlenül nem alkalmazhatók, azok szokásjogi jellege miatt ugyanakkor vélhetően már 1919-ben is rendelkezhetek relevanciával.³⁰ Ennek alátámasztására Savigny ún. „négyes kánonjára” is hivatkoztak, amelynek értelmében a jogszabályok értelmezésénél a szöveg szó szerinti, rendszertani, keletkezéstörténeti és teleologikus értelmezése (ebben a sorrendben) az irányadó elsősorban.³¹

3) A Saint-Germain-en-Laye-i szerződésre vonatkozó eddigi kutatási eredmények vázlatos bemutatása

A módszertani ismertetőt követően a szerkesztők röviden összefoglalták a szerződésre vonatkozó eddigi legfontosabb kutatási eredményeket. („Forschungsstand”). Ennek során megállapították, hogy az egyezménnyel elsősorban történeti aspektusból foglalkoztak a szerzők, míg jogi elemzések, szakcikkek főként az I. világháborút követő időszakban születtek,³² de azok is inkább csak bizonyos részterületeket tárgyaló szakcikkek voltak, míg a szerkesztők véleménye szerint az egyezmény átfogó jogi feldolgozása inkább minisztériumi tisztviselőkre, vagyis gyakorlati szakemberekre maradt.³³ A jogi szakmunkák elsősorban a kisebbségek védelmére és a vallásszabadság kérdésére koncentráltak.³⁴ Ezen belül számos munka született az ún. dél-tiroli kérdéstről, valamint az önrendelkezési jogról.³⁵ Az osztrák

---

²⁵ Kalb. et al. 2021. 1.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Kalb et al. 2021. 2.

³¹ Uo.

³² Kalb et al. 2021. 3-4.

³³ Kalb et al. 2021. 5-6.

³⁴ Kalb et al. 2021. 5.

³⁵ Kalb et al. 2021. 5-6.

történelemtudomány pedig az 1960-as években fordította talán a legnagyobb figyelmet a szerződésre, a kezdeti lelkesedés azonban az 1990-es évekre alábbhagyott a szerkesztők meglátása szerint.³⁶ A kommentárt amúgy több, a 2010-es években tartott műhelybeszélgetés, illetve konferencia is megelőzte, illetve megalapozta.³⁷

4) Források

A kommentár szerzői megjegyzik, hogy az eddigi osztrák kutatások, köztük a kommentárt megalapozó kutatás is elsősorban az Osztrák Állami Levéltárban őrzött iratanyagra fókuszáltak, amelynek „Archiv der Republik” (AdR) nevű egységében található például a „Saint Germain-i Béke delegáció” archívuma, amely az „Auswärtige Angelegenheiten” csoport része. Ez egy 25 kartonból álló irategyüttes, amely részletesen dokumentálja a delegáció munkáját. Négy részre tagolódik:

- a) Az első rész a politikai ügyeket, közigazgatási ügyeket, gazdasági ügyeket és jogi kérdéseket öleli fel. Ez tekinthető lényegében a béke delegáció munkája magjának.
- b) A második rész kisebbségi kérdésekkel, határproblémákkal, valamint oktatási kérdésekkel foglalkozik.
- c) A harmadik rész Burgenlanddal foglalkozik.
- d) Végül a negyedik rész Karintiára és az ottani népszavazásra vonatkozó dokumentumokat tartalmazza.³⁸

Emellett, az Osztrák Köztársaság Külügyminisztériumának iratai is relevánsak voltak, különösen azok, amelyek a „Neues Politisches Archiv” (NPA) gyűjteményében találhatóak.³⁹ A kommentár ezenkívül utal még külföldi levéltári forrásokra, valamint tartalmaz egy összefoglaló tanulmányt a párizsi békekonferenciáról,⁴⁰ valamint a Párizs-környéki békeszerződésekről.⁴¹

Végül a szerkesztők egy-egy rövid tanulmányban megvizsgálták a békeszerződés – amelyet az osztrák alkotmányjogban nem ilyenként, hanem államszerződésként recipiáltak az Osztrák-Magyar Monarchia és az Osztrák Köztársaság közötti jogfolytonosság elutasítása miatt – osztrák belső jogi,⁴² valamint nemzetközi jogi⁴³ jelentőségét is.

---

³⁶ Kalb et al. 2021. 6-7.

³⁷ Kalb et al. 2021. 4.

³⁸ Kalb et al. 2021. 7.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Kalb et al. 2021. 9-13.

⁴¹ Kalb et al. 2021. 14-42.

⁴² Kalb et al. 2021. 43-50.

⁴³ Kalb et al. 2021. 51-57.

